

НЕМАЊА ВУЈИЋ, мастер историчар
Историјски архив града Новог Сада

ИЗВЕШТАЈИ СРЕСКИХ И МЕСНИХ ОДБОРА О ШТЕТИ КОЈУ ИМ ЈЕ НАНЕО
ОКУПАТОР ОДНЕВШИ АРХИВУ, БИБЛИОТЕКЕ, ИМОВИНУ И ДР. –
ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ОКУПАЦИЈЕ БАЧКЕ 1941–1944.

САЖЕТАК: У периоду мађарске окупације Бачке 1941–1944, поред масовних убистава цивила српске и јеврејске народности, њихових депортација и одвођења на принудни рад, учестали су били напади окупатора на јавну и приватну имовину. Ова недјела била су толерисана, а неријетко и директно организована од стране окупационе власти. Једно од свједочанстава које открива примјере ових дешавања јесу и извјештаји среских и мјесних народноослободилачких одбора из насеља која су била под надлежношћу Окружног народноослободилачког одбора у Новом Саду. Они се чувају у Историјском архиву града Новог Сада, у фонду 346. Наведена акта су настала као одговор на захтјев Министарства иностраних послова ДФ Југославије и садрже информације о опсегу и околностима пљачке у неколико бачких мјеста.

КЉУЧНЕ РИЈЕЧИ: Ратна штета, окупација, Бачка, Мађарска, Други свјетски рат.

Нападом Трећег Рајха на Краљевину Југославију 6. априла 1941. јужнословенски народи су се након 23 године поново нашли у вртлогу глобалног оружаног сукоба. Брзим сломом одбране Југословенске војске, простор Војводине нашао се под окупацијом мађарских, њемачких и хрватских фашиста. Бачка и Барања постале су дио мађарске окупационе зоне. Од стране мађарског окупатора, ови простори су виђени као интегрални дијелови земље, који су „за сва времена” враћени Круни Светог Стефана, а сама окупација је представљена као „органиски наставак континуитета државно-правног живота Велике Мађарске после насилног вакума насталог Трианонским диктатом”.¹

¹ Јосип Мирнић, *Систем фашистичке окупације у Бачкој и Барањи*, Зборник Матице српске за друштвене науке, 35, Нови Сад 1963, 5-9, 21.

Све вријеме трајања окупације на дјелу је била системска пљачка окупираних територија, чији је циљ било лично богаћење и преливање капитала у Будимпешту. То се постизало одвођењем становништва (углавном српског) на присиљан рад, дискриминаторним пореским системом, принудним откупом и реквизицијом, ограничавањем привредне дјелатности, те потпуном контролом промета робе и спољне трговине.² Међутим, поред ових мјера за које је окупатор, барем формално, у ратним условима тражио законско утемељење, цијели овај период низали су се и отворени напади на јавну и приватну имовину (углавном Срба и Јевреја). Њемачка и мађарска војска, од високих официра до обичних војника, па и мјештани мађарске и њемачке националности који су ступили у службу окупатора, „свом силом свог егоизма, жестином своје мржње и грамзивости, [...] немилосрдно убијајући ове по Бачкој и Барањи, почели су да пљачкају и отимају имања, културно-просвјетних, националних, привредних и црквених установа, удружења, задруга и имања приватних лица”. Уз овај извод из извјештаја Покрајинске комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини, такође је закључено да су сва недјела учињена на простору окупираних Бачке и Барање извршена „плански и по програму, из којих околности може се недвојбено утврдити да су ове злочине не само одобравале већ и наређивале мађарске војне и цивилне окупаторске власти, њихови представници и руководиоци”.³

Иако је отворена пљачка трајала све вријеме рата и окупације, на основу масовности у одређеним моментима, ове нападе могуће је класификовати у неколико група. Први масовни напади на имовину десили су се већ при продору мађарских трупа, од 11. априла 1941, када је поред убиства више хиљада цивила дошло и до пљачке станова, радњи, фабрика, цркава и јавних установа. Ови први злочини, који су и наговјестили карактер долазећег режима, имали су више циљева: „задовољити најниже реваншистичко-шовинистичке страсти, насилним путем доћи до туђих материјалних добара, ставити до знања свим житељима да са новом влашћу неће бити шале”. Пљачка је настављена и током депортације колониста српске националности који су у Бачку насељени након Првог свјетског рата. Нарочито брутални примјери ратних злочина десили су се током крваве рације у Јужној Бачкој током јануара и фебруара 1942. Тада је, поред убиства више хиљада српских и јеврејских цивила, дошло до отуђивања и оштећења имовине жртава. У монографији *Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941–1944*, која се састоји од

² Исто, 46–47.

³ *Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини 1941–1945. V група масовних злочина : Принудна регрутација. VIII група масовних злочина у Бачкој и Барањи : Злочини против имовине*, Нови Сад 2022, 76.

свједочанстава злочина у периоду мађарске окупације, у вези са рацијом се наводи да „нема исказа преживелог сведока, који не би спомињао неку врсту пљачке, извршену или у кући хапшеника, или у магазину смрти, школи, општини, на салашу”, те да су те „пљачке вршили подједнако и војници и жандарми и цивили”. Истиче се да је после рације дошло до организованог развлачења „путем старалаца 'напуштене имовине' оних који су 'нестали', служећи се тим изразом за све оне који су у рацији убијени”. Слична пракса је настављена након одвођења домаћег становништва на принудан рад и за вријеме депортације бачких Јевреја у концетрационе логоре у Њемачкој, крајем априла 1944. Штета је настала и услед потапања пловних објеката на ријекама, углавном при доласку и повлачењу окупатора, те уништавањем мостова у Бачкој и за вријеме бомбардовања.⁴

Нарочито велика штета настала је при повлачењу окупатора из Бачке. Јесени 1944, ситуација за мађарску војску била је све тежа. Са истока, преко Карпата напредовале су трупе Црвене армије, а на југу су све јача била дејства југословенских партизана. Услиједило је постепено повлачење окупаторских снага, коме је претходило повлачење административног апарата, односно органа окупаторских општинских, градских и среских управа. Током овог процеса окупаторски органи „опљачкали су и понели са собом све што су могли натоварити на кола, пре свега новац који се затекао у поштанским, градским и другим јавним благајнама”. За ове потребе од приватних власника, углавном Срба, „реквирирани су коњи и запрежна возила ради транспортовања опљачканих животних намирница”. Мјестимично је дошло и до паљевине „из обести”. Велика штета начињена је и на индустријским постројењима, а нека од њих су демонтирана и разнесена. Укупна процијењена штета на индустрији комплетног војвођанског простора износила је преко 1,3 милијарде предратних динара. Од тога 704 милиона на изгубљени доходак, на робу и готове производе 224 милиона, на оштећења на зградама, инвентару, алату и постројењима 299 милиона и сировине 144 милиона динара.⁵ На основу наведених података, а нарочито у поређењу са другим крајевима Југославије, евидентно је да услед интереса и начела окупаторске економске политике и ратних

⁴ Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1945. V група масовних злочина : Принудна регрутација. VIII група масовних злочина у Бачкој и Барањи : Злочини против имовине, Нови Сад 2022, 76; Ј. Мирнић, нав. дело, 138; Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1944 Књига 1: Бачка и Барања, Нови Сад 2020, 138; Звонимир Голубовић, Денационализаторска политика мађарског фашистичког окупатора у Бачкој – присилно исељавање и логорисање-насељавање Бачке Мађарима из других крајева, Зборник Матице српске за историју 36, Нови Сад 1987, 119.

⁵ Ј. Мирнић, нав. дело, 45; Александар Касаш, Индустрија и занатство Војводине првих година после Другог светског рата, Истраживања 19, Нови Сад 2008, 182; Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1945. V група масовних злочина : Принудна регрутација. VIII група масовних злочина у Бачкој и Барањи : Злочини против имовине, Нови Сад 2022, 90.

циљева, привредни капацитети Војводине нису били сасвим разорени, али јесу били изложени „систематској експлоатацији и грубој пљачки“.⁶ Анкетна комисија у Новом Саду непосредно након рата извршила је процјену материјалне штете коју је окупатор нанео, те је закључено да је приликом продора окупатора нанесена штета износила 539.254.271 динара, у току депортације колониста 129.050.279 и још 277.879.272 динара за вријеме рације. Дјеловањем окупаторског контраобавјештајног апарата начињено је још 132.863.718 динара штете, а приликом присилног регрутовања и одвођења на принудан рад додатних 109.633.568 и 379.771.365 динара. Највећа штета учињена је током повлачења окупаторских снага и она је процијењена на 924.361.549 динара. Стога, сумарно оштећење имовине за вријеме окупације на окупираној територији Бачке и Барање износи 1.953.560.206 динара.”⁷

Законом о установљењу и устројству Аутономне покрајине Војводине од 10. августа 1945, кога је донијело Председништво Народне скупштине Србије, новостворена покрајина била је подијељена на шест округа: Новосадски, Панчевачки, Петровградски, Сомборски, Сремски и Суботички. Новосадски округ обухватао је срезове Нови Сад, Тител, Жабаљ, Бачка Паланка, Кула и Стари Бечеј. Новосадски, као и остали окружни народни одбори, састојао се из окружне народноослободилачке скупштине и окружног извршног одбора. У његовој надлежности били су спровођење одлука и упутстава Главног народноослободилачког одбора Војводине (ГНООВ) и други послови из његовог дјелокруга.⁸ Архивска грађа Окружног народног одбора Нови Сад чува се у Историјском архиву Града Новог Сада. Овај фонд заведен је као Ф. 346. Након архивистичког сређивања, на трајном чувању у Историјском архиву града Новог Сада остало је 12,40 метара архивске грађе, која се састоји од 54 књиге и 85 кутија. Иако није категоризован као фонд од великог значаја, несумњиво је да се ради о једном од значајнијих фондова органа управе у Историјском архиву Града Новог Сада.

Свједочанстава о штети коју је окупатор начинио у Бачкој налазимо и у документима из овог фонда. У једном од њих, заведеним под бројем 1663/1945, на 11 страница предочени су извјештаји среских и мјесних народноослободилачких одбора са простора Новосадског округа. Они представљају одговор на захтјев Министарства иностраних послова ДФ Југо-

⁶ Ranko Končar, *Društveno ekonomske prilike od oslobođenja Vojvodine do kraja rata*, *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine* 6 (1979), Novi Sad, 166-167.

⁷ Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1945. V група масовних злочина : Принудна регрутација. VIII група масовних злочина у Бачкој и Барањи : Злочини против имовине, Нови Сад 2022, 99.

⁸ Десанка Ступар и Руженка Терљук, *Окружни народни одбор Нови Сад (1945-1946) - каталог докумената (1945-1946)*, Нови Сад 2008, 5-6.

славије, у коме је стајало: „За време окупације наше земље, Немци и Мађари нанели су велике штете приватној и државној имовини, а велики део те имовине пренели су у Немачку или Мађарску. Да би се могао тражити повраћај те имовине, коју је окупатор однео, потребно је упутити Савезничкој контролној комисији у Мађарској не глобалан захтев за повраћај однете имовине, већ тачно одређен и детаљисан захтев. Потребно је описати предмет који је однет, када и одакле. [...] Потребно је надаље и уз нанету штету детаљисати врсту и величину штете, те место и време кад је штета учињена, као и од кога је нанета.” Министарство је овај позив упутило Одељењу за социјалну политику Главног народноослободилачког одбора Војводине, који га је даље проследио Окружном народно-ослободилачком одбору у Новом Саду.⁹

У наставку текста доносимо препис одговора среских и мјесних народноослободилачких одбора на поменути захтев Министарства.

Mesni Narodno Oslobodilački Odbor

Broj 574/1945.g.

PREDMET: Štete pričinjene od strane okupatora - podaci.

Na broj 2595/1945.g.

Sreskom Narodnom Oslobodilačkom Odboru
Odseku za socijalnu politiku

KULA

Na broj i predmet gornji izveštavamo Naslov, da okupator na ovdašnjim industrijskim preduzećima nije načinio nikakvu štetu. Isto tako i na privatnim zgradama. Jedino što je odneo od Opštinske uprave 2 pisaće mašine, jednu mašinu za računanje i u gotovom novcu 2319,88 penga. Sve ovo odneto je dana 9. oktobra 1944. godine.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Veprovac, 4. maja 1945.g.

Ref. Za soc. Politiku.

Sava Kadić

Predsednik M.N.O.O.

Milutin Mazić

Срески Народно Ослободилачки Одбор у КУЛИ

IV Број к 2595

10 – V – 1945 год.

MESNI NARODNO OSLOBODILAČKI ODBOR

BR. 1894/45.

12. V 1945.

⁹ Историјски архив града Новог Сада, Ф. 346, Окружни народни одбор Нови Сад (1945–1946), 1663/1945.

Na K. er. 2595/45.

Predmet: Šteta pričinjena od strane okupatora.

SRESKOM NARODNOM OSLOBODILAČKOM ODBORU

KULA

U vezi vašeg akta pod gornjim brojem i predmetom dostavljamo vam sledeće:

Preduzeće „AVIS“ u ovom MNOOU, imalo je juna i jula meseca 1944. g. U Nadjmarosu i Nadjdorogu pored Budimpeste 42 vagona voća na konzerviranju. Od ovoga 35 vagona u Nadjmarosi i 7 agona u Nadjdorogu. Pomenuto voće preduzeće nije povratilo, nego su ga okupatorske mađjarske vlasti zadržale u pomenutim mestima.

Smrt fašizmu Sloboda narodu!

Soc. ref.

Predsednik MNOO-a.

Срески Народно Ослободилачки Одбор у КУЛИ

IV Број К 2595

IV маја 1945. год.

SRESKI NARODNO OSLOBODILAČKI ODBOR

Broj: 1632

Dana 14. maja 1945. g.

Bačka Palanka

Predmet: Štete pričinjene od strane okupatora - podaci

OKRUŽNI NARODNO OSLOBODILAČKI ODBOR

Odsek za socijalnu politiku.

NOVI SAD

Pozivom na VI br. 1663/45 g, podnosi sledeći izveštaj:

Prema dobivenim podacima od Mesnih NOO-a i Vojnih stanica, jedino je Vojna stanica B. Novo Selo dostavila da je Nemačka vojska odnela početkom oktobra dva motocikla, jedan od 90 kubika i drugi od 250, oba nepoznate marke. Ostali Mesni NOO-i dostavili su da je sva šteta pričinjena od strane okupatora prijavljena Mesnom povereništvu Komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomoćnika.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Šef odeljka socijalne politike

Месни Народно Ослободилачки Одбор

СОКОЛАЦ

Број 1098

4. маја 1945. год.

Predmet: Izveštaj o šteti pričinjenoj od strane okupatora

SRESKOM N.O.O.
/odseku za soc. politiku/

-KULA

U vezi vašeg naređenja broj K. „2595. od 3. maja 1945. god. izveštavamo vas da nam je nemoguće dostaviti i utvrditi štetu pričinjenu prilikom okupacije neprijatelja, iz razloga toga što mi kada nas je neprijatelj preterao 1941. god, naše je sve ostalo na mestu, i još nismo doznali kuda je odneto i šta je sa stvarima urađeno. Ukoliko se nešto dozna odmah ćemo vas izvestiti. Napominje se da u ovom mestu nije bilo tvornica ni fabrika.

SMRT FAŠIZMU! SLOBODA NARODU!

Referent:

Predsednik NOO.a

Veljko Jaramaz

Месни Народно Ослободилачки Одбор СОКОЛАЦ

MESNO POVERENIŠTVO SNOO-a KULA

BAČKO DOBRO POLJE

Broj 423/1945. god.

Predmet: Štete pričinjene od strane okupatora – podaci.

SRESKOM NARODNO OSLOBODILAČKOM ODBORU

ODELJAK ZA SOCIJALNU POLITIKU

Kula.

Na tamošnje naređenje br. 2595/45 od 28 aprila 1945. god. izveštava se, da je u ljetu 1941 godine iz ovoga mesta po naređenju ondašnje mađarske vlasti otpremljena cela školska biblioteka /količina primeraka nije poznata/ za Budimpeštu.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Bačko Dobro Polje, dana 3. maja 1945. god.

Referent,

Savica Kaplarski

Poverenik,

Mirkov Stevan

Месно Повер. С. Н. О. О. -а Кула. Б. Д. Поље

Mesni Narodno Oslobodilački Odbor

Br. 1818/1945.

2. V 1945.

Kula, Predmet: Štete pričinjene od strane okupatora – podaci.

Na br, 2595/1945.

Sreskom Narodno Oslobodilačkom Odboru

Kula

Pozivom na gornji broj, a u stvari izveštaja odnetih stvari od strane okupatora su sledeći:

- 1/, Od firme Union, tvorn. metala ul. Mars. Tita br 186 -
13. okt. 1944. g. 2 pisača stroja u vredn.
odnela je nemačka vojska,
 - 2/, Polich i Varga tvorn. plugova, odneto 45 m. u dužinu kajiša u vredn. od ...
. Din. ul. Ivana Ribara br ...
 - 3/, Veliki mlin. Odneto je 7. okt. 1944. g. 2 konja, 1 kola, spediterska, 2 cirade, 1
par amova ukup vredn. 50.000 din. Odneo je bivši dir. Ernes.
 - 4/, Kozara tvor. kože, Eterna: 5 pisaćih strojeva, 2 pisaće računice, 2 karuce, 2
zidna sata, u vredn. 30.000. din. i 6 vagona gotove robe i to: u djonu, ma-
sna kravija, koza, blanko, crni i žuti boks u vrednosti:
2.516.000. din. Odnela je Mađarska uprava.
 - 5/, Stolc tvorn. metala ul. M. Tita br. 188-190. Odneto 8. okt. 1944. g. Vo-
dovodna armatura, 1500 klg. Lwzisionog materijala, 1000 kgr. Kalaja, 2000
kgr. kositera, 3500-4000 kg. metalnih šipaka, raznih dimenzija, 20
sanduka tehničke robe. Vrednost ove robe je 1.000.000 - 1.500.000. din.
Mađarske vojne vlasti su odnele.
 - 6/, Brandeker tvorn. tekstila. Odneto 8. okt. 1944. g. i to: 9.000. m. kivenog
štufa, raznog, i 7.000. m. vojničkog u vredn. 1.426.000 din.
 - 7/, Herkules tvornica metala ul. Ivana Ribara br 82. Odneto 500 kgr.
aluminijuma u vred. 2500 din. Odnela je mađarska žandarmerija 21. VI
1942.
Smrt fašizmu - Sloboda narodu!
- Ref. trg. ind. i zanat. Predsednik

Срески Народно Ослободилачки Одбор Кула
IV K 2595
3 - V - 1945. год.

SRESKI NOO U KULI
Odeljak za socijalnu politiku
Broj 2595/1945
Na broj VI 1663/1945
3. maja 1945. god.
Kula.

Predmet: Šteta pričinjena od strane okupatora.
OKRUŽNOM NARODNO OSLOBODILAČKOM ODBORU
/Odseku za soc. politku/

NOVI SAD.

U gornjem predmetu izveštava se da su okupatorske vlasti odnele sve ze-
mljišno knjižne uloške i ostali zemljišno knjižni elaborat i to:

- 1/ zemljišno knjižne uloške

2/ azbučna kazala za zemljišno knjižne uloške kako one koji su vodjeni za vreme Jugoslavije tako i one koje su ustrojile okupatorske vlasti. Ovi potonji su merodavni za snalaženje u zemljišnim knjigama pošto stara azbučna kazala nisu potpuna.

3/ parcelni registri kako stari tako i novoustrojeni

4/ mape

5/ protokoli

6/ knjige sa arhivskim oznakama

7/ jedan deo zemljišno knjižne arhive i dr.

Pod srez kulski potpadaju sledeća mesta za koja su vodene zemljišne knjige, azbučna kazala, parcelni registri i mape:

1/ Kula

2/ Belapustara

3/ Crvenka

4/ Ruski Krstur

5/ Torza

6/ Torza - Peklapustara

7/ Kucura

8/ Novi Vrbas

9/ Stari Vrbas

10/ Bačko Dobro Polje

Sokolac nije imao svoje posebno osnovane zemljišno knjižne uloške i potpadao je u ovom pogledu pod Kulu a Nova Crvenka pod Crvenku.

Svi gore navedeni spisi nalaze se smešteni u arhivi Sreskog suda u Baji, te bi potrebno bilo, da se ovi spisi kao vrlo važni najhitnije vrate u Kulu.

Okupator je ove spise odneo prilikom evakuacije Kule početkom oktobra meseca.

Drug Janko Vujanić, član OZNE u Kuli je ove stvari pronašao u Baji i on zna mesto gde se iste nalaze. Kod prenosa tih stvari trebalo bi njega odrediti za preuzimanje istih kao i druga Milana Djakovića koji poznaje vrlo dobro celi gruntovni arhiv i ceo elaborat pošto je u dugo godina radio u Kuli kao advokatski činovnik /24 godine/.

SMRT FAŠIZMU! SLOBODA NARODU!

Šef odeljka za

Predsednika Milan Djaković

Voja Matković¹⁰

На основу садржаја документа евидентно је да се представљени извештаји односе на само један мањи дио начињене штете. У њима нема говора о оштећеној и уништеној имовини, него је њихова тема искључиво

¹⁰ Исто.

покретна имовина која је без оштећења однијета у Мађарску, углавном у периоду повлачења окупатора. Нова југословенска власт видјела је могућност да се таква имовина, уз прецизно образложење у виду извјештаја срећних и мјесних народно-ослободилачких одбора, врати у Југославију.

Према процјени Државне репарационе комисије Владе Југославије, укупна ратна штета на југословенском простору износила је приближно 47 милијарди америчких долара. Од свих земаља окупатора, на терет државе Мађарске пао је најмањи дио тог износа – 542 милиона долара.¹¹ Чланом 23 Уговора о примирју са Мађарском, потписаног 20. јануара 1945. одређено је да Мађарска земљама побједницама ратну штету не исплаћује у цјелини, а чланом 12 истог Уговора дефинисано је да је њена обавеза да Совјетском Савезу исплати 200 милиона долара, а Југославији и Чехословачкој укупно 100 милиона долара, и то „у машинама, постројењима, возним средствима, пловним објектима, гориву, стоци, житарицама и другој роби – све из текуће производње“. Договором који је 22. новембра исте године постигнут између Југославије и Чехословачке одређено је да од наведеног износа 70 милиона долара припадне Југославији. Новим Споразумом Југославије и Мађарске из маја 1946. најпре је дефинисано да се мађарски дуг за репарације исплати до 20. јануара 1951, што је касније пролонгирано за још двије године, односно до 20. јануара 1953. године. Такође је утврђено да се вриједност робе има обрачунати на бази цијена из 1938. уз повећање од 15% за индустријска постројења и 10% за осталу робу. Југославија је сву добијену робу прослиједила својим предузећима, али је исту наплатила и добијени новац унијела у савезни буџет.¹² Прекид у исплати реституција који је настао након 1948. усљед сукоба Југославије са СССР-ом, регулисан је новим Споразумом Југославије и Мађарске од 29. маја 1956. године. Њиме су регулисана сва међусобна финансијска потраживања, те је потписан и повјерљив протокол којим су одређени начин и вријеме испоруке остатка робе. Тај протокол допуњен је годину дана касније те је дефинисано да Мађарска има да своје обавезе испуни до 15. јуна 1964. године. На основу каснијих извјештаја заједничке комисије која је у ту сврху формирана, закључује се да је Мађарска у коначном задатом року испунила своје обавезе по питању исплате ратне штете.¹³

¹¹ Стеван Ђорђевић, *Други светски рат и ратна штета Југославије, Ратна штета, Југославија и међународно право: зборник радова и докумената. 1* (ур. Стеван Ђорђевић), Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд 2016, 22.

¹² Драган Нововић, *Ратна штета причињена од Немачке на територији Краљевине Југославије и оштећење жртава из Србије* (докторска дис.), Правни факултет Универзитета у Крагујевцу 2020, 81, 87-88.

¹³ Никола Живковић, *Ратна штета учињена Југославији у Другом светском рату, Ратна штета, Југославија и међународно право: зборник радова и докумената. 1* (ур. Стеван Ђорђевић), Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд 2016, 126.

Мађарска је пристала да Југославији реституише само она добра која су била предмет отворене пљачке. Захтјев за реституисање оних добара која су Срби и Јевреји били принуђени да продају мађарским држављанима по врло неповољним условима је одбијен. Такође, Југославија је предала око 800 захтјева за реституцију предмета културно-умјетничког значаја. Скоро ниједан такав предмет није реституисан.¹⁴

¹⁴ Д. Нововић, нав. дело, 91.

Mesni Narodno Oslobodilacki Odbor

Br.1818/1945.

2.V.1945.

Kula, Predmet: Stete pricinjene od strane okupatora-podaci.
Na br.2595/1945.

Sreskom Narodno Oslobodilackom Odboru

K u l a

Pozivom na gornji broj a u stvari izvestaja odnetih stvari od strane okupatora su sledeci:

- 1/ Od firme Union.tvorn.metala ul.Mars.Tia br 186-
13.okt.1944.g.2 pisaca stroja u vredn.
odnela je nemacka vojska,
- 2/ Polich i Varga tvorn.pligova,odneto 45.m.u duzinu kajisa u vredn.
odDin. ul.Ivana Ribara br
- 3/ Veliki mlin: odneto je 7.okt.1944.g.2 konja,1 koza,spediterska,2 ci
rade,1 par amova ukup vredn.50.000.din. Odneo je bivsi Dir
Efnes.
- 4/ Kozara tvor.koze,Eterna: 5 pisacih strajeva,2 pisace racunice,
2 karuce,2 zidna sata,u vredn.30.000.din.
i 6.vagona gotove robe i to:
a, u djonu,masna kravija,koza,blanko,crni i zuti boks
u vrednosti:2.516.000.din.
odnel je Madjarska uprava !
- 5/ stolec tvorn.metala ul.M.Tita br.188-190.odneto 8.okt.1944.g.
vodovodna armatura,1500.klg.lwzsnog materijala,1000.kgr.
kalaja,2000.kgr.kositera,3500-4000.kg.metalnih sipaka,ra
nih dimenzija,20 sanduka tehnicke robe.
vrednost ove robe je 1.000.000 - 1.500-000.din.
Madjarske vojne vlasti su odnele.
6. brandeker tvorn.tekstila: odneto 8.okt.1944 g. i to: 9.000.m.kive-
nog stoga,raznog,i 7.000.m.vojnickog u vredn.1.426.000.din
7. Herkules tvornica metala ul.Ivana Rbara br 82.
odneto 500.kgr.aluminijum u vredn.2500 din.
odnela je madjarska ~~vojna~~ zandarmerija 21.VI.942.

smrt fasizmu-Sloboda narodu !

Ref.trg.ind.i zanat.

Reisinger Jovan

za Pretsednik

Lebajc

Срески Народни Ослободилачки Одбор

16. V. 1945

3-7

15 год.

Прилог 1: Извјештај мјесног народноослободилачког одбора у
Кули од 2. маја 1945.¹⁵

¹⁵ ИАНС, Ф. 346.

MESNO POVERENISTVO SNOO-a KULA
BACKO DOBRO POLJE.
Broj 423/1945 god.

Predmet: Stete pricinjene od strane okupatora-podaci.

SRESKOM NARODNO OSLOBODILACKOM ODBORU
ODELJAK ZA SOCIJALNU POLITIKU,

K u l a .

Na tamosnje naredjenje br.2595/45 od 28 aprila 1945 god.
izvestava se, da je u ljetu 1941 godine iz ovoga mesta po naredjenju
ondasnje madjarske vlasti otpremljena cela skolska biblioteka
/ kolicina primeraka nije poznato/ za Budimpeštu.

Smrt fasizmu - Sloboda narodu!
Backo Dobro Polje, dana 3.maja 1945 god.

Referent,

Savica Kaplarski
Savica Kaplarski

Poverenik,

Mirkov Stevan
Mirkov Stevan

Прилог 2: Извјештај мјесног повјереништва Бачког Доброг Поља
од 3. маја 1945.¹⁶

SRESKI NARODNO OSLOBODILACKI ODBOR
Broj:1632
Dana 19 maja 1945 g.
Backa Palanka

Predmet: Stete pricinjene od strane
okupatora-podaci.-

OKRUZNI NARODNO OSLOBODILACKI ODBOR
otsek za socijalnu politiku

NOVI SAD

Pozivom na VI br.1663/45 g.podnosi sledeci izvestaj:
Prema dobivenim podacima od Mesnih NOO-a i Vojnih stanica jedino
je Vojna stanica B.Novo Selo dostavilo da je Nemacka vojska odnela pocet-
kom oktobra dva motocikla, jedan od 90 kubika i drugi od 250 oba nepoznate
marke. Ostali Mesni NOO-i dostavili su da je sva steta pricinjena od strane
okupatora prijavljena Mesnom poverenistvu Komisije za utvrdjivanje zloci-
na okupatora i njihovih pomocnika.

SMRT FASIZMU - SLOBODA NARODU!

Sef
odeljka socijalne politike

Radujica Toman

Прилог 3: Извјештај Среског народноослободилачког одбора у
Бачкој Паланци од 19. маја 1945.¹⁷

¹⁶ Исто.

¹⁷ Исто.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Историјски архив града Новог Сада
Ф. 346, Окружни народни одбор Нови Сад (1945–1946).

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини 1941–1945. V група масовних злочина : Принудна регрутација. VIII група масовних злочина у Бачкој и Барањи : Злочини против имовине, Нови Сад: Музеј Војводине, Прометеј, Мало историјско друштво; Београд: Музеј жртава геноцида, 2022.

Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941–1944 Књига 1: Бачка и Барања, Нови Сад: Архив Војводине, Прометеј, 2020.

ЛИТЕРАТУРА

Голубовић, Звонимир, Денационализаторска политика мађарског фашистичког окупатора у Бачкој – присилно исељавање и логорисање-насељавање Бачке Мађарима из других крајева, Зборник Матице српске за историју 36 (1987), Нови Сад, 91–129.

Ђорђевић, Стеван, Други светски рат и ратна штета Југославије, Ратна штета, Југославија и међународно право: зборник радова и докумената. 1 (ур. Стеван Ђорђевић), Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд 2016, 22–30.

Живковић, Никола, Ратна штета учињена Југославији у Другом светском рат, Ратна штета, Југославија и међународно право: зборник радова и докумената. 1 (ур. Стеван Ђорђевић), Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд 2016, 112–127.

Касап, Александар, Индустрија и занатство Војводине првих година после Другог светског рата, Истраживања 19 (2008), Нови Сад, 181–194.

Копчар, Ранко, *Društveno ekonomske prilike od oslobođenja Vojvodine do kraja rata*, *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine* 6 (1979), Novi Sad, 165–179.

Мирнић, Јосип, Систем фашистичке окупације у Бачкој и Барањи, Зборник Матице српске за друштвене науке 34 (1963), Нови Сад, 5–62.

Драган Нововић, *Ратна штета причињена од Немачке на територији Краљевине Југославије и обештећење жртава из Србије* (докторска дис.), Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2020.

Ступар, Десанка и Руженка Терљук, *Окружни народни одбор Нови Сад (1945–1946) – каталог докумената (1945–1946)*, Нови Сад: Историјски архив града Новог Сада, 2008.

NEMANJA VUJIĆ, MSC Historiker
Historisches Archiv der Stadt Novi Sad

BERICHTE DER BEZIRKS- UND ORTSAUSSCHÜSSE ÜBER DEN VON DER BE-
SATZUNGSMACHT VERURSACHTEN SCHADEN, INDEM ARCHIVALIEN,
BIBLIOTHEKEN, EIGENTUM UND ANDERES WEGGENOMMEN WURDEN -
EIN BEITRAG ZUR ERFORSCHUNG DER BESATZUNG DER BATSKHA
1941-1944

ZUSAMMENFASSUNG: Während der Besatzung der Batschka 1941-1944 kam es neben den Massenmorden an serbischen und jüdischen Zivilisten, deren Deportation und Abführung zur Zwangsarbeit, sehr oft zu Übergriffen der Besatzungsmacht auf das öffentliche und private Eigentum. Diese Untaten wurden von den Besatzungsbehörden geduldet, und nicht selten auch direkt organisiert. Die Berichte der Volksbefreiungsausschüsse in Bezirken und Orten, die unter der Zuständigkeit des Volksbefreiungsausschusses des Kreises Novi Sad waren, zeugen von diesen Ereignissen. Sie werden im Historischen Archiv der Stadt Novi Sad aufbewahrt, im Bestand 346. Die angegebenen Akten entstanden als Antwort auf die Anordnung des Außenministeriums des Demokratischen Föderativen Jugoslawiens und sie enthalten Informationen über den Umfang und die Umstände der Plünderungen in einigen Orten der Batschka.

SCHLÜSSELWÖRTER: Kriegsschaden, Besatzung, Batschka, Ungarn, Zweiter Weltkrieg.